

EL TEMPS I LES CANÇONS DE MADÒ BUADES

Naixement i volada d'un rossinyol

Alexandre Ballester

I cantava, ben en el fons, per con-
jurar la malastrugança del seu destí
lligat al conreu de la terra. Un ofici
sempre menyspreat per les altres
classes socials.

Va néixer, començament del seu
temps, Madò Antònia Buades Val-
lespir, el dia 4 de gener de 1911. El
segle XX, encara, no coneixia un
seguit d'avançaments tècnics i
científics, ni la basarda d'unes guer-
res que canviarien, dramàticament,
les maneres de viure, creences i tra-
dicions, al nostre país i arreu del
món.

Com tantes altres nenes pobleres,
destinades, ja a la seva minyonia, a
aidar la família en les feines campe-
roles, Antònia, treballant a la marjal,
amb els seus pares, va aprendre, poc
a poc, el repertori de cançons tra-
dicionals del camp pobler.

Per tant, de formació autodidacta,
amb intuïció i sensibilitat, es va
convertir, la joveneta Antònia, en
una bona coneixedora del cançon-
ner popular i, amb uns anys, va
assolir un estil personal dins l'or-
todòxia tradicional de les tonades.
Amb el pas del temps, Antònia
Buades, sense trencar mai amb la
puresa, amb els canons vocals i
melòdics, de la tradició, va impreg-
nar el seu cant de subtils varia-
cions, allargaments i floritures, com
a codes pròpies, al final de les fra-
ses. Aquests modes particulars
d'Antònia, mai no desvirtuaren l'au-
tenticitat del cant pobler.

Just just va a aprendre a llegir i a
escriure, però, dotada d'una nota-
ble memòria, n'Antònia va apren-
dre i retenir una infinitat de lletres

Fa dècades que era inqüestionable
la veritat alligadora d'aquella
dita clàssica: «les paraules se les
emporta el vent». Tot entenent,
subliminalment, el vent, també,
com el pas inexorable del temps. I
així fou des que l'ésser humà va
començar a parlar i a cantar.

Sortosament, i gràcies a les moder-
nes tecnologies, avui en dia dispo-
sam de sistemes d'enregistrament
de la veu humana, de les cançons,
d'accessible i còmode abast. I,
aquests enregistraments musicals,
permetran a les futures generacions
escoltar i gaudir de la veu, de les
cançons, d'Antònia Buades Valles-
pir, més coneguda com Madò
Buades, el rossinyol de les marjals
pobleres. La més famosa de les can-
tants autòctones, la més fidel inter-
pret de les tradicionals tonades de
feina del camp mallorquí.

El temps de Madò Buades va
començar l'any 1911, quan encara,

a Mallorca, concretament a Sa Po-
bla, havia d'iniciar-se la gran trans-
formació agrícola que, almenys per
als poblers, havia de marcar el pro-
grés econòmic i social. Era un
entorn, el que va trobar Madò Bua-
des, gairebé primitiu, encara que
patriarcal, i conformista, perquè no
tenia el coratge, ni la possibilitat, de
rebel·lar-se contra els senyors lati-
fundistes i caciquils. Era un entorn
carregat de prejudicis heretats a tra-
vés de generacions i generacions,
acostumats a treballar, de sol a sol,
amb el cap cot i a cantar per obli-
dar les penes i el cansament.

El pagès, el camperol, mai no va
cantar pel goig de viure, d'alegria,
com ben equivocadament observa-
ren els folkloristes romàntics quan,
aquí i arreu d'Europa, s'interessa-
ren pels estudis etnomusicals dels
seus països, de les seues contrades.
El pagès cantava per, amb el com-
pàs de la cançó, mantenir el ritme
corporal de la feina que realitzava.

27

PARLEM DE...

de cançons antigues, gloses o corrandes. Més d'una vegada vaig ser testimoni com, Madò Buades, amb dolça autoritat, corregia uns mots d'un vers que un altre cantador havia dit malament.

Es va casar, n'Antònia, amb Bartomeu Gamundí Rosselló, també pagès, que es va mostrar com un excel·lent ximbomber i, sovint, acompanyà el cant de la seua esposa, tant en les festes de carrer, i a la revetla de sant Antoni, amb el rerafons dels foguerons, com a les actuacions més serioses que, al llarg d'anys i anys, Madò Buades va realitzar.

Hi va haver un temps que, a Mallorca, tothom coneixia Madò Buades com si fos la més emblemàtica cantaire del poble mallorquí. Jo també la vaig conèixer extensament, amb sincera amistat. I record la primera vegada que la vaig sentir cantar. Abans just ens coneixíem de vista, com tanta gent del mateix poble que viu en cercles diferents. Era una nit de novembre de l'any 1956, mentre un plugim insistent queia al carrer, quan dins l'estudi de l'amic i professor de música Gaspar Aguiló, vaig sentir cantar, amb plenitud receptiva, Madò Antònia Buades per primer cop. La seva veu, que semblava inversemblant que sortís d'aquell cos petitó, poderosa, entonada, airosa i clara, va omplir els racons d'aquella sala. Altres dones cantaven tan bé com ella, però Madò Antònia, gaudia d'un punt d'emotiva sinceritat colpidor i, alhora, acaronador. Tenia un punt encisador de vibracions antigues, d'una profunditat torbadora i d'una autenticitat insòlita. La veu de Madò Antònia t'entrava, per les fibres més sensibles, fins el cor. Escoltares, en el temps present, una veu d'altre temps.

Ens havíem reunit a can Gaspar, i ens reunírem moltes més nits, fins enllestir la tasca, per una banda un esbart de cantadors i de cantadores; per l'altra, qui realitzava la gravació, en un magnetòfon, de les cançons de feina del camp pobler, per a

transcriure-les després al paper pautat. I jo que recopilava lletres de cançons, i les seves variants, i anotava les referències, que m'explicaven, de les feines corresponents a cada tonada.

Anys després, el 1961, el llibre *Cuadernos de Música Folklórica Balear. La Puebla*. Mallorca fou publicat per la Diputació de València sota els auspicis de Manuel Palau, de l'Institut de Musicologia Alfons el Magnànim de València. Les moltes hores preparatòries del llibre, d'escoltar els cantadors i les cantadores, em proporcionaren el coneixement del patrimoni de la cançó tradicional i l'amistat amb Madò Buades, dona singular i veu excepcional.

Passava el temps i les cançons se n'anaven, la vida moderna ofegava la tradició. El dimarts de Pasqua de l'any 1962, després de converses i d'ajudes de la Corporació Municipal i de la Parròquia, vaig aconseguir posar en marxa, davant de l'oratori de Crestatx, la realitat d'un concurs pobler de cançons de feina del camp.

Des del primer esbós del projecte, Madò Antònia Buades, juntament amb el recordat Pep Ferrer, fou una de les participants més entusiastes i de les que més va col·laborar en la posada en escena del *I Concurs de Cançons de Treball del Camp de Mallorca* a Crestatx. D'aleshores ençà, aquesta cita s'ha celebrat any rere any, amb les modificacions pròpies dels canvis generacionals. Avui, el certamen de Crestatx, amb diferència, deu ser el més veterà de Mallorca. Fins sis anys després, Madò Buades no assoliria una fama de ressonància nacional: el 1968, a Madrid, resultà guanyadora del Premio Nacional de Folklore amb la cançó «Perendenga». A partir d'aquell moment, vaig programar, amb la seva aprovació, que Madò Buades cantés fora de concurs.

El fet que Madò Buades guanyés aquest Premio Nacional, va proporcionar a l'Ajuntament de Sa Pobla el motiu per a que jo muntés

l'espectacle musical «Assaig d'espectacle per a una nit d'estiu», com homenatge a Madò Buades i al llegat tradicional del cançoner pobler.

La volada, dilatada i generosa, d'Antònia Buades Vallespir, contempla les seves nombroses actuacions a escenaris, i a festes, de tota Mallorca i de Menorca. Va actuar, repetidament, a Barcelona, a Gràcia, i a altres ciutats de Catalunya. Ha gravat alguns programes de televisió, cantà a emissores de ràdio i ha enregistrat diversos discos. El temps no s'emportarà la seua veu gloriosa. Tota una vida, com a estrella de renom a Mallorca, refrenden la seva estima, identificació i passió, per a la cançó tradicional del camp mallorquí.

Ha complert, ja, noranta-tres anys, Madò Buades, ja no canta. Però cantava, com un rossinyol, les cançons de feina i de festa de la marjal poblera. Amb un virtuosisme brillant, innat, el seu cant era plenitud de naturalitat, tant en els matisos suaus com en els registres aguts. Gaudia d'una dicció neta, se li entenien perfectament totes les paraules de la cançó. Sabia comunicar, quan convenia, un accent picardiós o una entonació emotiva. A cada cançó corresponent a les feines del camp li proporcionava, sense esforç aparent, el ritme ajustat, cabal, d'acord amb un secret antic, tramés per la memòria de la sang, a través de generacions d'anònims pagesos que, durant les hores de feina, al camp, cantaven per oblidar el cansament, per harmonitzar el ritme orgànic al ritme de la tonada.

La veu, les cançons de Madò Buades, en anys de repressió i autoritarisme centralista, foren una alenada d'autenticitat diferenciadora, una volada de llibertat que, sense amagar-se, parlava en la nostra llengua. El temps i les cançons de Madò Buades, la seua volada de rossinyol, resta enregistrada com humil·liçó d'humanisme, pels musicòlegs i pels homes i dones del present i el futur.